

Fundacja na Rzecz Dwujęzyczności



Scenariusz zajęć z języka polskiego jako obcego, drugiego, dziedzicznego *Z wizytą na Śląsku*



Ministerstwo
Edukacji Narodowej

Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Edukacji w ramach programu Nasze tradycje.

Autor	dr Jerzy Kowalewski	
Grupa docelowa	młodzież i dorośli uczący się na zagranicznych lektoratach na uczelniach lub osoby uczące się języka polskiego jako obcego, drugiego dziedziczony z zagranicą lub w Polsce	
Rodzaj zajęć, przedmiot	Język polski jako obcy, drugi, dziedziczony	
Temat, tytuł	Z wizytą na Śląsku.	
Słowa kluczowe	Śląsk, gwara śląska, kultura Śląska	
Krótki opis zajęć	Zajęcia z cyklu realioznawczych (krajoznawczych, socjolingwistycznych), podejście kulturowe. Baza: aktualizacje kulturowe w przestrzeni publicznej, polska kultura ludowa.	
Czas trwania	45 minut (możliwe rozszerzenie do 90 minut)	
Cele zajęć	CEL 1. Przeżycie kulturowe związane z bezpośrednim kontaktem z kulturą śląską (wspólny śpiew, taniec, degustacja). CEL 2. Poznanie symboli polskiej kultury: górnicy, Barbórka, trojak, Śląsk. CEL 3. Poznanie wybranych cech dialektu śląskiego, zainteresowanie budową języka, dialektalnymi zjawiskami fonetycznymi, słownictwem regionalnym. CEL 4. Zapoznanie z podstawowymi danymi geograficznymi: Górny Śląsk (odróżnianie od Dolnego Śląska oraz uświadomienie, że Górny Śląsk to nie tylko Katowice i kopalnie). CEL 5. Doskonalenie umiejętności fonetycznych.	
Kryteria sukcesu, efekty uczenia się	W trakcie zajęć uczestnicy: KS 1. aktywnie uczestniczą w zaplanowanych aktywnościach kulturowych, KS 2: rozpoznają i nazywają symbole polskiej kultury związane ze Śląskiem, KS 3. rozpoznają i omawiają wybrane cechy dialektu śląskiego, wskazując przykłady zjawisk fonetycznych oraz słownictwa regionalnego, KS 4. lokalizują Górny Śląsk na mapie Polski, odróżniają go od Dolnego Śląska i wskazują wybrane cechy regionu. KS 5. świadomie powtarzają i artykułują wybrane głoski, sylaby lub krótkie wyrazy, zwracając uwagę na poprawną wymowę i tempo mówienia.	Powiązanie z celami C 1. z KS 1. C 2. z KS 2. C 3. z KS 3. C 4. z KS 4. C 5. z KS 5.

Działania nauczyciela / lektora	Oczekiwane efekty pracy uczących się
1. Rozmowa wstępna - Jedziemy dziś na Śląsk. Zobaczmy, gdzie to jest? Czy ktoś był na Śląsku? - Czy na Śląsku są... góry? - Gdzie jest Dolny Śląsk, a gdzie Górny Śląsk? - Z czym kojarzy Wam się Śląsk? Może z jakąś potrawą? - Czy w Waszych krajach są podobne regiony przemysłowe? - Mieszkaniec Śląska to: góral / górnik / Ślązak? 😊 A może wszyscy?	[Praca z mapą.]  Źródło: https://gornyslask.wordpress.com/mapy-gornego-slaska/ [dostęp: 18.12.2025]
2. Symbole Śląska Na początek obejrzymy jedną z bajek <i>Bolek i Lolek</i>. Jakie symbole Śląska zauważacie? https://www.youtube.com/watch?v=vdZT8T7zCpQ [dostęp: 18.12.2025] 	[Podczas oglądania, degustacja babki górniczej lub innego śląskiego przysmaku.]  Źródło: https://www.babyboom.pl/kuchnia/przepisy/gornicza-babka-na-bar-borke [dostęp: 18.12.2025] Melodia i taniec trojak, węgiel, kopalnie, górnicy, galowy strój górnika, święto: Barbórka (4 grudnia), orkiestra górnicza...

Co jeszcze tradycyjnego można zjeść na Śląsku? Wybierzcie z poniższego „menu” potrawy dla siebie tak, by skomponować obiad. Czy potraficie zamówić taki obiad?

[Możliwość ćwiczenia komunikacyjnego: zamawianie obiadu według schematu komunikacyjnego, np. „Na pierwsze danie proszę..., na drugie danie..., do picia..., a na deser...]

Potrawy [edytuj | edytuj kod]

Dania mięsne [edytuj | edytuj kod]

- rolada
- karminadle
- krupniok
- żymlok
- kiełbasa śląska

Zupy [edytuj | edytuj kod]

- bryja
- grochówka
- siemieniotka
- wodzionka, inaczej brotzupa
- zielona zupa
- żur śląski, żur żeniaty

Desery [edytuj | edytuj kod]

- kopa
- kopalnioki
- krepel
- makówki
- moczka
- szpajza
- zista

Inne [edytuj | edytuj kod]

- armeriter
- bratheringi
- bratkartofle
- ciapkapusta, inaczej panszkraut
- dziubany placek
- hekele
- hauskyjza
- kluski czarne
- kluski śląskie
- miodek majowy
- modra kapusta
- oblaty
- szalot śląski



Rolady, kluski śląskie i modra kapusta

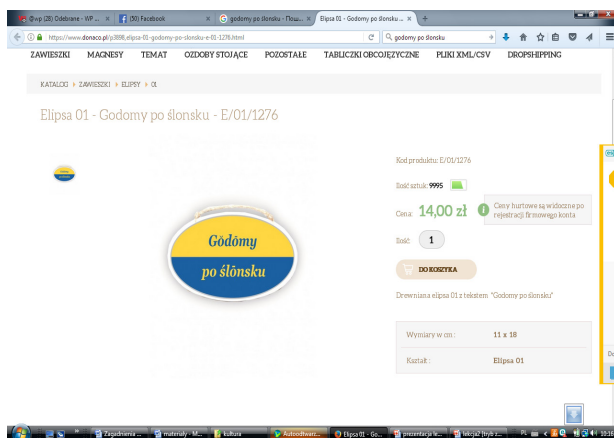


Żur

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Kuchnia_%C5%9Bl%C4%85ska [dostęp: 18.12.2025]

3. Czy Ślązacy mówią po śląsku? Praca z publikacją *Między słowami*

Opracujcie teraz temat *Śląsk* z publikacji *Między słowami* (s. 236): wypunktujcie zjawiska językowe języka (dialektu) śląskiego.



Źródło: <https://kultura.wiara.pl/doc/1368516.Urzed-przyjazny-slaskiej-godce> [dostęp: 18.12.2025]

Źródło: https://us.edu.pl/wp-content/uploads/pliki/Ruda_Sl_PJM-skompresowany.pdf [dostęp: 18.12.2025]

Uzupełnijcie podanymi przykładami (*Między słowami*, s. 237-254).

Czy rozpoznajecie je na tych dwu grafikach powyżej?

[W Publikacji nie są (w tym rozdziale) wypunktowane zjawiska fonetyczne i gramatyczne. Na podstawie Wstępu można poznać kilka słów i zwrotów, w tym jedno słowo (bieramy), w których występują charakterystyczne dla śląszczyzny zjawiska fonetyczne: jest y/i zamiast e oraz jest r zamiast rz (fonetyczne ż – nie sz!). Zauważymy też „uproszczenia” słów: chop.]

W podanych przykładach można zauważyć:

godka: jest o zamiast a;

przi: jest i zamiast y;

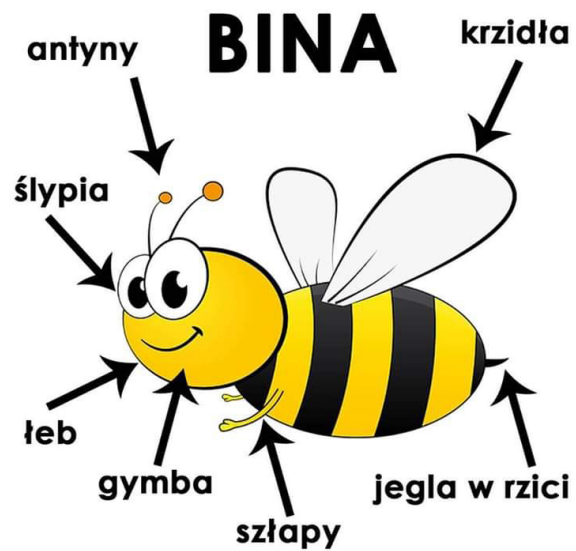
szkubanie: jest sz zamiast s;

utopiöt: i jako iö;

o wymawiane inaczej, jako ǫ, ȯ;

uproszczenia: ch(w)ycić.

4. Praca z piosenką <i>Zasiali górale owies...</i> To śpiewamy trojaka! Śpiewając, spróbujcie znaleźć jakieś jedno, dwa zjawiska językowe poznane poprzednio. Zasiali górale owies, owies, od końca do końca tak jest, tak jest! Zasiali górale żytko, żytko, od końca do końca wszystko, wszystko. A mom ci jo mendelicek, w domu dwa, w domu dwa, U sąsiada śwarnych dziewuch gromada, gromada. A mom ci ja trzy mendele, w domu dwa, w domu dwa, Żadna mi się nie podoba, tylko ta, tylko ta. Pożęli górale owies, owies, Od końca do końca – tak jest, tak jest! Pożęli górale żytko, żytko, Od końca do końca wszystko, wszystko. A na polu góralice gramada, gromada, Czemuś ty się wydawała, kiejś młoda, kiejś młoda? Czemuś ty się wydawała, kiejś mała, kiejś mała? Będzie z ciebie gospodyni niedbała, niedbała. Źródło: https://bibliotekapiosenki.pl/utwory/Zasiali_gorale/tekst [dostęp: 18.12.2025]	Mom (zamiast: mam), jo (zamiast: ja), słowa: śwarne (dziewuchy), kiejś = kiedy byłaś / jesteś.
Niewiele? Cóż, może na poniższych stylizacjach na język (dialekt) śląski znajdziecie więcej wypunktowanych przez siebie zjawisk językowych i śląskich słów?. A może znajdziecie jeszcze inne poza wypunktowanymi?	[Nie chodzi tu o pełny katalog (zwłaszcza, że w różnych stylizacjach śląskie dźwięki są różnie zapisywane), raczej o dotknięcie języka, zjawisk językowych, pokazanie różnic (bez naukowych definicji zjawisk!), wspólną zabawę.]



Źródło: <https://www.facebook.com/CieszynskiMiod/posts/jakby-sie-kiery-pyto%C5%82-jako-sie-nazywo-pszczo%C5%82a-po-%C5%9B%C4%85sku-d-d/908227759525569/> [dostęp: 18.12.2025]



Źródło: <https://x.com/Kazimie03947242/status/1996490131486998895> [dostęp: 18.12.2025]

ROWER PO ŚLĄSKU - KOŁO



Źródło: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=122153467328060779&id=61551823370892&set=a.122105196716060779>

[dostęp: 18.12.2025]



Jeżech



Godyj do mie



Zaroz przida



Nie nerwuj mie



Nima mie



Pisz kie indzij

Pociski.om

Źródło: <https://demotywatory.pl/5116412/Gadu-gadu-po-slasku> [dostęp: 18.12.2025]

Godanie je fajne

Zamiast babki, zjodom – zista,
Na dżdżownica godom – glizda.
Gacie mom na hołzyntregach,
Godom – kamrat, niy – kolega,
Haziol mom, niy – ubikacja,
Jym wieczerso, niy – kolacja,
Robia afy a niy – miny,
Gyburstag to urodziny,
Mom szczewiki, a niy – buty,
Moga zrubnōńc, a niy – utyć,
Śpiywom piyknie a niy – ładnie,
Coś mi sleci, a niy – spadnie,
Zamiast pisma mom – szkryflanie
– Bo lubia ślōnskie godanie!
A jak kto mie niy kapuje,
To niych ślōnski sztydiyruje
Lub ze spakowanom taszom
Ciśnie tam, kaj małpy straszom!

Źródło: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=493285937503382&id=222613891237256&set=a.493285934170049> [dostęp: 18.12.2025]



*Tukej sie godo.
Udostympnij -
niech widzom
wiela nos je.*

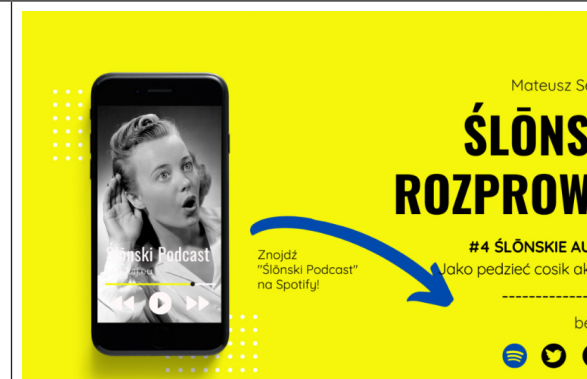
Źródło: <https://www.facebook.com/groups/632721496853848/> [dostęp: 18.12.2025]



<https://www.facebook.com/marcin.kusmirek/photos/d41d8cd9/7765014053567213/> [dostęp: 18.12.2025]



<https://www.partykula.pl/jezyk-w-terenie-zabawne-komunikaty/> [dostęp: 18.12.2025]



<https://www.belekaj.eu/sl/slonsko-rozprowka-4-ausdruki/>

[dostęp: 18.12.2025]

5. Taniec trojaka

To czas na taniec!

[Wyjaśnić i zatańczyć prosty układ. Przy okazji sytuacja komunikacyjna: proszenie do tańca (dwu dziewczyn!!!) i socjo-kulturowa – doprowadzenie do tańca i odprowadzenie na miejsce. Kto nie chce tańczyć – za „karę” śpiewa!]



ZPiT Śląsk (oczywiście! 😊). I – oczywiście – MY zatańczymy lepiej!!!

Źródło: <https://nck.krakow.pl/kilar-hadyna/> [dostęp: 18.12.2025]

Co jeszcze można zrobić na zajęciach?

- Zaśpiewać piosenkę *Szła dziewczeczka do laseczka...*
- Dotknąć węgla! Potrzymać w ręku...
- Opowiedzieć o świętowaniu Barbórki.



Źródło: <https://www.facebook.com/groups/1491476384198283/posts/25779510314968218/> [dostęp: 18.12.2025]

- Zobaczyć (wirtualnie) Nikiszowiec.
- Zwiedzić (wirtualnie) Kopalnię Guido.